

Anna Łapińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ROLNICTWO W BUDŻECIE UNII EUROPEJSKIEJ

AGRICULTURE IN EUROPEAN UNION BUDGET

Słowa kluczowe: rolnictwo, budżet Unii Europejskiej, perspektywy finansowe, bezpieczeństwo żywnościowe

Key words: agriculture, European Union budget, financial perspectives, food safety

Synopsis. Od powstania przed 60 laty Wspólnot Europejskich około połowa budżetu tej organizacji była i jest przeznaczana na rolnictwo, aby Europa była samowystarczalna w zakresie produkcji rolniczej. Wspólna Polityka Rolna (WPR) podlega ciągłej ewolucji, a zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne wymagają kolejnych dostosowań. W pracy przeanalizowano dwie ostatnie Perspektywy Finansowe i wydatki ponoszone w ich ramach na rolnictwo oraz ściśle z nim związaną ochronę środowiska i rozwój obszarów wiejskich.

Wstęp

Gospodarka budżetowa polega na gromadzeniu i rozdzielaniu scentralizowanych zasobów pieniężnych, przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych przez centralne i terenowe organy administracji lub organizacje wspólnotowe.

Budżet może dotyczyć różnej skali działalności od budżetu domowego poprzez budżet jednostki organizacyjnej gospodarczej lub o innym charakterze do budżetu państwa. Budżetowanie natomiast koncentruje się na określaniu źródeł gromadzenia środków pieniężnych i na kierunkach ich wydatkowania.

Dla każdego pojedynczego kraju najistotniejsze miejsce zajmuje budżet państwa, czyli pewien zespół rachunków przedstawiających na okres jednego roku kalendarzowego wszelkie stałe wpływy i obciążenia państwa [Winiarski 2004].

Powstanie Wspólnot Europejskich wymusiło również konieczność utworzenia funduszu, z którego mogłyby być finansowane solidarnie wspólne działania. Wiązało się to z opracowaniem narzędzi gromadzenia i wydatkowania środków finansowych. Powstał więc budżet Unii Europejskiej, wcześniej Wspólnot Europejskich [Pietrzak, Kowalik 2004].

Rola budżetu Unii Europejskiej jest nieporównywalnie mniejsza niż budżetów krajowych, mimo to środki finansowe wszystkich jej uczestników, mają istotny aspekt gospodarczy i polityczny ze względu na konieczność dokonywania wyborów w kwestii alokacji i podziału zebranych zasobów finansowych pomiędzy poszczególne kraje członkowskie, regiony oraz grupy społeczne w tych krajach.

Celem artykułu była analiza zmian w priorytetach finansowania Unii Europejskiej jakie dokonały się w okresie dwóch ostatnich perspektyw finansowych i w wydatkach budżetów przeznaczonych na finansowanie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. W artykule wykorzystano aktualne informacje z badań naukowych i publikowane Budżety Ogólne Unii Europejskiej.

Perspektywy finansowe Unii Europejskiej

Budżet Ogólny Unii Europejskiej, chociaż dotyczy jednego roku kalendarzowego, to jest poprzedzony planowaną na okres wieloletni tzw. Perspektywą finansową. Po raz pierwszy taki dokument został przyjęty na lata 1988-1992, następnie na okres 1993-1999 i 2000-2006 [Oreziak 2004]. Obecnie obowiązuje „Perspektywa finansowa 2007-2013”, a Komisja Europejska rozpoczyna już pracę nad projektem „Nowej perspektywy finansowej” na lata 2014-2020, dla której wnioski ustawodawcze przedstawi w połowie 2011 r.

Kolejne wieloletnie perspektywy finansowe są politycznym porozumieniem wszystkich członków Unii Europejskiej odnośnie unijnych priorytetów finansowych. Założone w „Perspektywie” pułapy wydatków mają charakter wiążący dla procedury budżetowej.

Budżet ogólny UE sporządzany jest w euro. Do 1999 r. taką jednostką rozliczeniową było ECU. W początkowym okresie funkcjonowania Wspólnot Europejskich nie przekraczała on równowartości kilkudziesięciu mln euro. W miarę rozszerzania współpracy krajów członkowskich na szczeblu wspólnotowym, dochody i wydatki systematycznie się powiększały. Mimo to dochody i wydatki Unii Europejskiej są nadal

niewielkie w porównaniu do budżetów narodowych krajów należących do UE. W budżecie UE przez długi okres czasu obowiązuje pułap środków, które mogą być przekazane na jego finansowanie. Pułap ten nie może być przekroczony i obecnie wynosi 1,24% Dochodu Narodowego Brutto (DNB) UE jako całości. Wyznaczony pułap nie jest przekraczany, chociaż płatnicy netto często zgłaszają pretensję o nie zawsze dobrze wykorzystane fundusze i zabiegają o mniejszy budżet UE. Pomimo iż środki na zobowiązania i na płatności nie przekraczają przyjętego pułapu, to w miarę gospodarczego rozwoju krajów UE w wartościach bezwzględnych kwoty zarówno na zobowiązania, jak i na płatności z roku na rok się zwiększają.

W „Perspektywie finansowej na lata 2000-2006” kraje członkowskie UE opowiedziały się za utrzymaniem spójności ekonomicznej i społecznej, a także ich umacnianiem poprzez zwiększanie przedmiotowej, geograficznej i finansowej koncentracji pomocy. Jednym z założeń tej perspektywy stała się reforma Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), polegająca na zwiększeniu roli bezpośredniej pomocy dla rolników kosztem zmniejszenia znaczenia wspierania ich poprzez podtrzymywanie cen produktów rolnych. Ponadto, w tej perspektywie uwzględniono środki przedakcesyjne i środki na sfinansowanie kosztów rozszerzenia UE o nowe kraje, które w tym czasie miały do niej przystąpić. „Perspektywę finansową na lata 2000-2006” zestawiono w tabeli 1.

W perspektywie finansowej 2000-2006 zarówno udział środków na zobowiązania, jak i na płatności utrzymują się w pułapie zasobów własnych jako procent Dochodu Narodowego Brutto Unii Europejskiej. Środki na zobowiązania obejmują zarówno zobowiązania jednoroczne, jak i wieloletnie, a ich wielkość nie musi dokładnie odzwierciedlać wysokości wypłat z budżetu w danym roku. Drugim ogranicznikiem wielkości budżetu są środki na płatności, które określają wysokość faktycznych kwot wypłat z budżetu w danym roku. Zgodnie z art. 3 Decyzji Rady (Dz.Urz. 2000, L. 253), środki na płatności nie mogły przekroczyć w ciągu roku budżetowego maksymalnego pułapu 1,27% Produktu Narodowego Brutto (PNB). Od 2003 r. wskaźnik ten ustalono jako procent Dochodu Narodowego Brutto (DNB) Unii Europejskiej i pułap ten przyjęto na poziomie 1,24%.

Tabela 1. Perspektywa finansowania (EU-25) (ceny bieżące) na lata 2000-2006
Table 1. Financial perspective (EU-25) in mln EUR (current prices) in the years 2000-2006

Polityki finansowe/ Financial policies	Perspektywa finansowania [mln EUR] w latach/ Financial perspective [mln EUR] in years						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Rolnictwo/Agriculture	41 738	44 530	46 587	47 378	49 305	51 439	52 618
1a. Wspólna Polityka Rolna/ Common Agricultural Policy	37 352	40 035	41 992	42 680	42 769	44 598	44 847
1b. Rozwój obszarów wiejskich/ Development of rural areas	4 386	4 495	4 595	4 698	6 536	6 841	7 771
2. Działania strukturalne/Structural operations	32 678	32 720	33 638	33 968	41 035	42 441	44 617
Fundusze strukturalne/Structural Funds	30 019	30 005	30 849	31 129	35 353	37 247	38 523
Fundusz spójności/Integrity Funds	2 659	2 715	2 789	2 839	5 682	5 194	6 094
3. Polityki wewnętrzne/Internal policies	6 031	6 272	6 558	6 796	8 722	9 012	9 385
4. Działania zewnętrzne/External action	4 627	4 735	4 873	4 972	5 082	5 119	5 269
5. Administracja/Administration	4 638	4 776	5 012	5 211	5 983	6 185	6 528
6. Rezerwy/Reserves	906	916	676	434	442	446	458
7. Strategia przedakcesyjna/Preaccession strategy	3 174	3 240	3 328	3 386	3 455	3 472	3 566
Rolnictwo/Agriculture	529	540	555	564	-	-	-
Przedakcesyjny instrument strukturalny/ Preaccession structural instrument	1 058	1 080	1 109	1 129	-	-	-
PHARE (kraje kandydujące)/ PHARE (would-be countries)	1 587	1 620	1 664	1 693	-	-	-
8. Rekompensata/Compensations	-	-	-	-	1 410	1 305	1 074
Środki na zobowiązania ogółem/ Liabilities appropriations in total	93 792	97 189	100 672	102 145	115 434	119 419	123 515
Środki na płatności ogółem/ Payment appropriations in total	91 322	94 730	100 078	102 767	111 380	114 060	119 112
Środki na płatności jako % DNB/ Payment appropriations as % of DNB	1,07	1,08	1,11	1,09	1,09	1,08	1,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie Zmiana perspektywy... 2005
Source: own study based on Zmiana perspektywy... 2005

Ustalając kolejną „Perspektywę finansową” Unia Europejska wyznacza priorytety i cele przyświecające tej organizacji, a mianowicie wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Układ rozdziałów w „Perspektywie finansowej” odzwierciedla priorytety polityczne i gospodarcze, jakimi kierowano się przy jej opracowywaniu.

„Perspektywa finansowa na lata 2007-2013” nie wnosi większych zmian do funkcjonowania Unii Europejskiej w tym okresie. Wielkość kwot na realizację poszczególnych polityk nie zmieniła się w sposób zasadniczy. Analizując wielkości ogólne należy zwrócić uwagę, że pomimo rozszerzenia się UE do 27 krajów, wartości którymi dysponuje budżet wzrosły tylko nieznacznie. Nadal ponad 40% wydatków jest przeznaczona na Wspólną Politykę Rolną. Przyjęta „Perspektywa” inaczej zakwalifikowała planowane wydatki, zmianę których uwzględniono w „Perspektywie finansowej 2007-2013”.

Nowa kwalifikacja wydatków ma służyć lepszemu i jaśniejszemu określeniu priorytetów UE, wskazując na lepsze ich odzwierciedlenie niż we wcześniejszej metodologii. Poszczególne działy mają znacznie szerszą konstrukcję i obejmują większą liczbę polityk i inicjatyw niż „Perspektywa” wcześniejsza [Nowak 2005]. Na pierwszym miejscu w strategicznych celach znalazł się trwały rozwój, realizacja którego ma zmniejszyć dystans jaki dzieli gospodarke Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych. Przy tak wysoce niewystarczających środkach trudno myśleć o rozwoju w kontekście chęci zmniejszenia a nie zwiększenia unijnego budżetu przez największych płatników netto. Założenia „Perspektywy Finansowej na lata 2007-2013” zestawiono w tabeli 2.

Porównując wartości „Perspektywy finansowej za lata 2000-2006” należy zauważyć, że dynamika zmian środków na płatności ogółem wzrosła z 91 322 w 2000 r. do 119 112 mln EUR w 2006 r. co oznacza wzrost o 30,4%, a na zobowiązania o 31,7%. Udział środków na płatności ogółem jako % DNB oscylował od 1,07 do 1,11%. Dynamika zmian środków zarówno na płatności, jak i na zobowiązania w „Perspektywie finansowej 2007-2013” jest znacznie niższa i wynosi odpowiednio: na płatności 17,16%, a na zobowiązania 22,11%.

Tabela 2. „Perspektywa finansowania” (EU-27) (ceny bieżące) na lata 2007-2013
Table 2. “Financial Perspective” (EU-25) (current prices) in the years 2007-2013

Polityki finansowania/ <i>Financial policies</i>	Perspektywa finansowania [mln EUR] w latach/ <i>Financial Perspective [mln EUR] in years</i>						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Trwały wzrost, w tym/ <i>Sustainable development including:</i>	53 979	57 653	61 696	63 555	63 638	66 628	69 621
1a. Konkurencyjność na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia/ <i>Competitiveness for growth and employment</i>	8 919	10 386	13 269	14 167	12 987	14 203	15 433
1b. Spójność na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia/ <i>Cohesion for growth and employment</i>	45 061	47 267	48 427	49 388	50 651	52 425	54 188
2. Zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona, w tym/ <i>Conservation and management of natural resources including:</i>	55 143	59 193	56 333	59 955	60 338	60 810	61 289
2a. Wydatki związane z rynkiem i płatności bezpośrednie/ <i>Agriculture- market support measures and direct aid payments</i>	45 759	46 217	46 679	47 146	47 617	48 093	48 574
3. Obywatelstwo, wolność, bezpieczeństwo i sprawiedliwość/ <i>Citizenship, freedom, security and justice</i>	1 273	1 362	1 518	1 693	1 889	2 105	2 376
4. UE jako partner na arenie międzynarodowej/ <i>EU as global partner</i>	6 578	7 002	7 440	7 893	8 430	8 997	9 595
5. Administracja/ <i>Administration</i>	7 039	7 380	7 525	7 882	8 334	8 670	9 095
6. Wyrównania/ <i>Compensation</i>	445	207	210				
Środki na zobowiązania/ <i>Commitment appropriations</i>	124 457	132 797	134 722	140 978	142 629	147 210	151 976
Środki na płatności/ <i>Payment appropriations</i>	122 190	129 681	120 445	134 289	134 263	141 273	143 153
Środki na płatności jako % DNB/ <i>Payment appropriations as % of GNI</i>	1,00	1,05	1,01	1,10	1,06	1,08	1,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie Perspektywa finansowa... 2011
Source: own study based on Perspektywa finansowa... 2011

Tryb uchwalania „Perspektywy finansowej” jest złożony i zajmuje prawie dwa lata. Jest to przede wszystkim decyzja polityczna krajów członkowskich, dotycząca kierunku rozwoju finansów publicznych Unii Europejskiej. Przyjęcie przez kraje członkowskie „Perspektywy finansowej” nie zwalnia organów UE od corocznego opracowywania i ustalania budżetu. Każdy budżet musi respektować ustalenia „Perspektywy finansowej” na dany rok budżetowy. Poza wielkościami poszczególnych budżetów, „Perspektywa finansowa” określa także limity wydatków w poszczególnych rozdziałach budżetu wyrażonych w dwóch kategoriach, jako środki na zobowiązania i środki na płatności.

Wspólna Polityka Rolna w Budżetach Unii Europejskiej

Najważniejszą i historycznie pierwszą spośród wspólnych polityk społeczno-ekonomicznych Wspólnot Europejskich była Wspólna Polityka Rolna (WPR). Powstała w 1957 r. na mocy decyzji krajów należących wówczas do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG). Jej zasady sprecyzowano i wprowadzono w życie w podstawowym dokumencie konstytuującym Wspólnotę – „Traktatach Rzymskich”, w dziale „Rolnictwo” (art. 38-47). WPR jest jedyną wspólną polityką, jaką udało się UE przez te lata wypracować i kontynuować.

Znaczne ożywienie dyskusji o celach, zakresie, zasadach i narzędziach polityki unijnej wobec rolnictwa i obszarów wiejskich nastąpiło po rozszerzeniu się UE najpierw o dziesięć, a następnie o dwóch kolejnych nowych członków. W wyniku tych akcesji wydatnie powiększyły się rozmiary Wspólnoty, zwiększyła się jej siła, ale też różnorodność, złożoność i potrzeby [Wilkin 2011]. Zmiana polityki UE następuje pod wpływem potrzeb zmieniających się w otoczeniu zewnętrznym i sytuacji wewnętrznej.

W „Perspektywie finansowej” na lata 2000-2006 wydatki na realizację polityki rolnej były wydzielone w pierwszym dziale „Rolnictwo” i stanowiło najwyższy udział wśród pozostałych działów i wynosiło od 44,9 do 46,8% wydatków budżetowych.

Nowa klasyfikacja wydatków w „Perspektywie Finansowej 2007-2013” zmieniła układ działów. Wcześniejszy dział „Rolnictwo” jest umieszczony w dziale „Zarządzanie zasobami naturalnymi i ich ochrona”. Udział procentowy wydatków w tym dziale został pozostawiony na tym samym poziomie, (44,2-47,4%).

Budżet Ogólny Unii Europejskiej jest finansowany ze środków własnych pobieranych i wpłacanych przez wszystkie kraje członkowskie. Kraje te są zobligowane do regularnego wpłacania swoich kontrybucji wyliczonych zgodnie z decyzją Rady UE. Dochody budżetu pochodzą z czterech źródeł: tradycyjnych środków własnych (cła rolne, opłaty cukrowe, pozostałe cła), które utrzymują się na stałym poziomie 11-12% w ostatnim dziesięcioleciu, wpływów opartych na podatku VAT, które systematycznie zmniejszają się z 23 w 2002 roku do 11% w 2010 r. Zasadniczą część dochodu Unii Europejskiej stanowią środki oparte na Dochodzie Narodowym Brutto (DNB) wszystkich uczestników UE. Udział tej składki wzrasta od 47 w 2002 r. do 76% w 2010 r. Pozostałe dochody systematycznie się zmniejszają z 18 w 2002 r. do niewiele powyżej 1% w 2010 roku.

Porównując udział rzeczywistych wydatków na rolnictwo wynikający z corocznych budżetów okazuje się, że są one na jednakowym poziomie w całym dziesięcioletnim okresie obu perspektyw. Zmieniły się natomiast istotnie proporcje wewnątrz polityki rolnej. Wydatki na rozwój obszarów wiejskich w ostatnich 5 latach poprzedniej perspektywy wynosiły 9,7-13,3% (średnio 11,6%). W obecnej perspektywie finansowej w ciągu pierwszych 5 lat rzeczywiste wydatki na ochronę i zarządzanie zasobami naturalnymi wahały się od 22,6 do 26,0% (średnio 24%). Tendencja podziału środków finansowych przeznaczonych na rolnictwo na dwa filary jest już wyraźnie zaznaczona.

Tabela 3. Wydatki na rolnictwo, ochronę i zarządzanie zasobami naturalnymi w Budżetach Unii Europejskiej
Table 3. Expenditures for agriculture, defence and management of natural resources in European Union Budget

Lata/ Years	Wydatki/Expenditures				
	ogółem/ total		na rolnictwo/ for agriculture		na rozwój obszarów wiejskich/ for development of rural areas
	[mln euro]/ [mln EUR]	[mln euro]/ [mln EUR]	[%]	[mln euro]/ [mln EUR]	[%]
I „Perspektywa finansowa”/I Financial Perspective					
2002	97 503	44 480	45,6	4 330	9,7
2003	95 656	44 780	46,8	4 340	9,7
2004	101 806	45 693	44,9	5 920	13,0
2005	106 300	49 115	46,2	6 075	12,4
2006	111 970	50 991	45,5	6 765	13,3
II „Perspektywa finansowa”/II Financial Perspective					
2007	115 497	54 719	47,4	12 371	22,6
2008	120 347	53 177	44,2	12 933	24,3
2009	116 096	52 566	45,3	13 652	26,0
2010	122 937	58 136	47,3	14 364	24,7
2011	126 527	56 379	44,6	12 722	22,6

Zródło: opracowanie własne na podstawie [www.eur-lex.europa.eu], 15.04.2011

Source: own study based on [www.eur-lex.europa.eu], 15.04.2011

I filar – wsparcie finansowe dotyczy płatności bezpośrednich i rynku oraz wspierania produkcji jak również właściwego gospodarowania gruntami – stanowi w obecnej perspektywie budżetowej około 75% dopłaty. II filar wspiera rozwój obszarów wiejskich – 25% dopłaty przeznaczone jest na poprawę jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich, tj.: wspieranie ochrony środowiska naturalnego i lokalnych zasobów kulturowych, różnicowanie produkcji w ramach gospodarstw, przestrzegania określonych standardów zapewniających wyższą jakość produkowanej żywności i życia.

Obecna „Perspektywa finansowa” kończy się w 2013 r. i już rozpoczynają się dyskusje, jaki kształt ma przybrać i w jakim kierunku dążyć WPR w kolejnej perspektywie finansowej. „Perspektywa finansowa na lata 2014-2020” jest dyskutowana na różnych forach naukowych, eksperckich i ministerialnych. Decydujący głos w sprawie przyszłości finansowania rolnictwa ma Komisja Europejska (KE), która 18 listopada 2010 r. przyjęła dokument w sprawie reformy WPR po 2013 r. i wydała komunikat „Wspólna Polityka Rolna (WPR) – w stronę 2020 r.” Celem tej polityki jest sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi. Komunikat otwiera formalną dyskusję w sprawie reformy. Reforma WPR, która według Komisji Europejskiej ds. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich ma na celu zwiększenie dynamiki i konkurencyjności europejskiego sektora rolniczego oraz skuteczniejszą realizację strategii „Europa 2020” i jej wizji stymulowania rozwoju zrównoważonego, inteligentnego oraz sprzyjającego włączeniu społecznemu. Wspólna Polityka Rolna w Unii Europejskiej także w kolejnej perspektywie musi być sprawiedliwa, zrównoważona i ekologiczna. Takie priorytety wyznaczył Parlament Europejski na przyszły okres budżetowy.

Podsumowanie

Rolnictwo w budżecie Unii Europejskiej było i jest podstawowym celem Wspólnoty. Bezpieczeństwo żywnościowe pozostaje kluczowym wyzwaniem dla rolnictwa. Aktualnie do tego podstawowego zadania rolnictwa dochodzi zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu.

Analiza dwóch kolejnych „Perspektyw finansowych” i wydatków budżetowych potwierdza, że w ostatnim dziesięcioleciu wydatki na rolnictwo oscylują na poziomie 45,8%. Przy tym w ostatniej perspektywie finansowej dwukrotnie więcej środków finansowych przeznacza się na ochronę i zarządzanie zasobami naturalnymi i rozwój obszarów wiejskich w porównaniu do perspektywy poprzedniej.

Literatura

- Budżet Ogólny Unii Europejskiej na rok finansowy. Roczniki 2000-2011. Komisja Europejska. Bruksela.
- Nowak B.** 2005: Nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej 2007-2013. Centrum Stosunków Międzynarodowych. Raporty i Analizy nr 6. Warszawa.
- Oręziak L.** 2004: Perspektywa Finansowa 2007-2013 – kierunki ewolucji systemu finansowania Unii Europejskiej. Bank i Kredyt (lipiec).
- Perspektywa finansowa na lata 2007-2013. [polskawue.gov.pl], 2011.02.01.
- Pietrzak A., Kowalik P.** 2004: Rozwój budżetu systemu zasobów własnych UE. [W:] Stosunki Gospodarcze Unii Europejskiej. Handel, finanse, procesy integracyjne (red. M. Dudek). Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra.
- Wilkin J.** 2011: Przyszłość Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej- próba podsumowania Dyskusji. *Wież i Rolnictwo*, 1 (150).
- Winiarski B.** (red.) 2004: Polityka gospodarcza. PWN, Warszawa.
- [www.eur-lex.europa.eu], 15.04.2011.
- Zmiana perspektywy finansowej na lata 2000-2006. 2005: Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie wniosku dotyczącego decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zmiany perspektywy finansowej na lata 2000-2006 (COM(2004)0666-C6-0219/2004-2004/2222(ACI). P6_TA(2005)0325. A6-0252/2005.

Summary

Since the European Community was founded 60 years ago, about half of the budget of the organization was allocated to agriculture so as to make Europe self-sufficient in agricultural production. Common Agricultural Policy during its existence constantly evaluates and the changing internal and external conditions require successive accommodations. In the paper two last Financial Perspectives were analyzed, especially expenditures for agriculture and strictly connected with them expenditures for environment defense and development of rural area.

Adres do korespondencji:

dr hab. prof. UWM Anna Łapińska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Oczapowskiego 2, 10-719 Olsztyn
tel. (89) 523 38 19, e-mail: ann@uwm.edu.pl